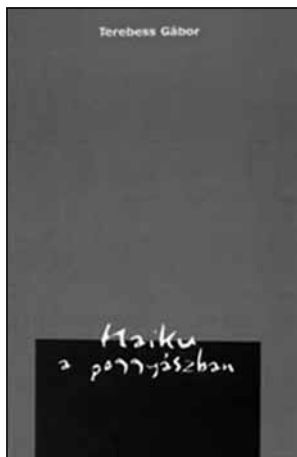

Szatori egyes szám második személyre

Olvasói kulcs Terebess Gábor haikuköltészetéhez

Terebess Gábor: *Haiku a poggyászban*, artORIENT, Bp., 2005

Az indiai jóga szerint tudatunk duálisan működik: belénk van plántálva egy, a természettől független felsőbbrendű én, amely, kimondva vagy kimondatlanul – értsd: megfogalmazott szavakkal vagy valamiképpen anélkül –, hosszabb-rövidebb szüneteket tartva – ámde állandóságát eme szünetekben is fenntartva –, bábáskodik a természetben egzisztáló – mondhatni: a világias – másik énünk felett.

Az előbbi fő ismerve az üresség – ha lélekszerűségét próbálnánk jellemezni, akkor: egykedvű és mozdatlan –, ugyanakkor omnipotentnek „tudva magát” irányul a természetet érzékelő, mozgó-hullámzó lelkű, örömet-fájdalmat érző, vágyakozó, élvező, bánatos vagy boldog, éhes vagy épp jóllakott másika felé. Ha el is fogadja világias énünket „olyannak, amilyen”, mintha ezüstetalonja lenne a jó és a rossz minéműségére, „nem átal” időnként felszólalni.

Ha fáj a torkunk és köhögünk, azt mondja: „el kéne már hagyni a pipázást”; ha másnaposan ébredünk: „bezzeg ha megálltál volna az első pohárnál”. (Szándékosan hozunk profán példát, s még fokozzuk egy képzelt banalitással:) „Kellted neked elcsábítani a Bőbét – most aztán nyüszíthetsz, mint egy kutya!” E felsőbbrendű tudat (úgy is mondhatnánk: a kollektív tudattalan) részéről a megszólítás, mint látjuk, minden esetben tegező (soha nem magázó, pláne nem önöző) – vagyis: egyes szám második személyű. (Ráadásul, egyre-másra kölcsönzi a mi világias hangunkat, azon szölongat bennünket.)

És itt – komolyra sodorva e dolgozat fonalát – egy mentséget máris és mindenképp felhozhatunk e különös hanggal kapcsolatban: Terebess Gábor könyvét, a *Haiku a poggyászban*-t olvasva olybá tűnik, hogy ez az omnipotent én a legfinomabb éteri humornak a kiapadhatatlan forrása is lehet, s ebbéli minőségében – nem oktatólag, hanem bensőségesen barátian – megnyilatkozva egyúttal a haikuirás inspiráló hangja. Témája pedig, legalábbis a szerző esetében – kimondva-kimondatlanul –, a megvilágosodás, a szatori körül forog:

Tedd a Semmit! – / Majd a szatori után / leülhetsz.

Hajókürt sipít, / magaddal viszel mindent – / zen zenem nem marad.

Újjászületés? / Előző életedben / se hittél benne.

A franciaországi (1965–1969), japáni (1967), ausztráliai (1969–1970) és a Bali-szigeti (2004) élmények, tapasztalások, meditációk jegyében született haikuversek többsége ezen a költőre oly markánsan jellemző hangon szól:

Hol a barikád / harmadik oldala? Rád- / szürkül a hajnal.
 Felhevült könyved / szétnyílván hever a napon – / betakarhatnád.
 Facipód nyomát / hóval lepi be a tél – / hogy találsz haza?
 Szívdobbanásod / kíséri a fahal-dob, / pedig más üti.
 Decemberi nyár – / a nők lába már lesült, / mire megjöttél.
 Ittlétedről / egy jégmadár kacagása / mindent elárul.
 Esőben rohansz / az úszómedencéig – / megmenekültél.

Formailag a versekről elmondható, hogy híven követik az 5-7-5-ös szótagú mintát, és ez nem hat merevnek, kivéve azt az egy-két esetet (mint például a „Hol a barikád”-nál), ahol a sorok közti szóelválasztás – legalábbis a recenzens számára – megtöri az egy lehelet lendületet. A versvégi pontok hangsúlyozzák: itt zárt mondatokról van szó; az olvasói rezonálást azokon belül kell megejteni.

Mert miként a puding próbája az evés, a haikué az olvasói rezonálás: megszólítja-e vajon őt is ez a – látszólag: költői magánügyként ható – tegezés? Az egzotikus tájak, frivol történések, különös élethelyzetek ellenére – vagy talán éppen azért – szinte természetes hangon kijelenthetjük: igen. Hiszen ki nem szaladt már kinti úszómedencébe vagy akár tó-folyó vizébe a nyilazó zápor elől, nyakig „megmenekülni”? Kit nem fogott még el sűrű havazásban az elhagyatottság érzése: léptei nyomával együtt ő maga is elvész a világban? Ámde, különös módon, még a sosem látott kolostor hajnali sötét folyosóján csengőjét rázva rohanó *boncot* is valamiképp a magunkénak érezzük.

És ahol a tegező hang kioltódik és szünetel a dualitás, az talán már az emelkedettebb mentális fázisokra, a koncentrációra és a meditációra jellemző:

A szó bennszakadt – / a Mirabeau híd alatt / megállt a Szajna.
 Ajtót-ablakot / csapkodni nem tud a szél: / húzni tanulja.
 Levelük éllel / a napnak: gumifák nem / vetnek árnyékot.

Vagy egyszerűen a világias én kontrollálatlan, kegyelmi állapotára:

Fekete-fehér film / színesre vált a szex- / jeleneteknél.
 Apácák a bárban. / Eddig fürdőtrikóban / rejtőzködtek.
 Hindu templomban / nők, férfiak, istenek – / szoknyás mindahány.

És hogy állunk a megvilágosodással?

Nincs annál könnyebb, / mint megvilágosulni – / elhinni nehéz.

Vagyis a szatori – vagy ha úgy tetszik: a kozmikus tudat – átélése mindenki számára elérhető, csak észre kell vennünk – véljük kihallani a szerző biztatását könyve olvastán. Melynek kettős mottóját ekképpen is értelmezhetjük: a vérbeli utazónak csak láthatatlan poggyásza van, amelyet ha kicsomagol: haiku.

Bakos Ferenc